

שלא תשב עד שתלבין ראשה, והכל לפי ראות עיני הדיין. ואם שקדו חז"ל על חקנות בנות ישראל ודאגו על בושתי וכבודן בזמן שהנכסים מועטין הבנות יזונו והבנים יחזרו על הפתחים, ובפרט כשהיא גדולה ממנו בשנים, עכ"ד.

רף קיג ע"ב

דמהימן לרביה כבי תרי

לסמוך על יהודי שאינו שומר תורה ומצות שילך לרב זימכור חמץ

שאלה חולה המאושפז בבית חולים ואינו יכול לטלפן לרב שימכור חמצו, ומבקש מאדם שאינו שומר תורה ומצוות, שילך לרב כדי לעשותו שליח שימכור חמצו לנכרי, והסכים, האם יכול לסמוך עליו שבאמת ילך לרב?

תשובה איתא בשו"ע (י"ד סימן קט"ח) החשוד בדבר אינו נאמן באותו דבר. ולכאורה כיון דאדם הזה אינו שומר תורה ומצוות ומזולזל בחמץ בפסח, אין החולה יכול לסמוך עליו.

אלא שיעוין בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"א סימן נד) שכתב וז"ל: בשנת תרצ"ד נשאלתי בדבר שהאבות ניזונים במדינה הזאת בעוה"ר על שלחן בניהם ובנותיהם האוכלים נבלות וכל דבר איסור ורובם הם כופרים בה' ובתורתו ושבקי היתרא ואכלי איסורא וא"כ אין נאמנים על איסורים ואין להאבות החלושים והזקנים עצה אין לאכול בשר כשצריכים לבריאותם וגם לא כל דבר מבושל. וחזשתי שיש מקום להקל להרבה אנשים, באם האב יודע וקיים ליה בגוה דבתו וכלתו שלא ישלוחו באיסור משום דמכיר טבעה בידיעה ברורה, ע"י שניסה אותה הרבה פעמים וראה שאינה מכשילתו מטעם שאינה רוצה לצער או שטבעה שלא להעביר אחרים על דעתם, יכול לסמוך עליה ולאכול מה שמבשלת כעדו מבשר, וכל דבר כשאמרה לו שהוא מבשר כשר ובכלים שהזמינה עבורו. משום שלא נכנס זה בגדר נאמנות אלא בידיעה עצמית שהוא כראיה ממש כיון שיודע בברור שאינה משקרת לו.

וראיה גדולה לזה מהא דכתובות (רף פה ע"א) דהימנה רבא לבת רב חסדא... ולא האמין רבא לרב פפא לאורועי שטרא... וודאי דרב פפא היה מוחזק בחסידות עוד יותר מבת רב חסדא וגם רבא ידע זה, וא"כ צריך להבין טעם רבא. מאי טעמא גרע רב פפא מבת רב חסדא.

וצריך לומר דמצד נאמנות היינו שאינו יודע בידיעה עצמית שאינו משקר רק מחמת שהוא צדיק וחסיד יודעין שלא משקר ויש להאמינו, אינו כלום להאמינו ביחודי התורה נתנה גבול שאף משה ואהרן אין נאמנים ביחודי לדיני ממון כמו כל אדם שהם בחזקת כשרות ולא נתנה תורה לשיעורים שכל אחד יאמין מי שרוצה ולכן כל כח הנאמנות נתנה תורה לכל איש שסתמו הוא בחזקת כשרות כמו לצדיק וחסיד היותר גדול בעולם כמשה ואהרן והצריכה דוקא בשנים. אבל זהו רק מדין נאמנות שלא מכיר האיש וטבעו ומדותיו בעצם רק מצד חזקתו אבל אם יודע ומכיר את האיש בעצם מצד טבעותיו ומנהגיו שניסחו הרבה פעמים וראה שאינו משקר אין זה מצד נאמנות אלא הוא כראיה ממש כיון שהוא ידיעה עצמית שיודע ומכירו שלא מצד חזקות. ולכן אף שודאי ידע רבא שרב פפא איש נאמן כיון שהוא צדיק וחסיד עוד יותר מבת ר"ח אבל עכ"פ הוא רק מצד חזקתו ונכנס בגדר נאמנות שעל זה נתנה תורה גבול שאף משה ואהרן אין נאמנים ביחודי כסתם איש. ועיי"ש שסיים דבשעת הדחק לאנשים חלושים יש להקל בזה, אבל לאחרים ושלא בשעת הדחק ולבריאים יש להחמיר.

ועיין עוד שם (י"ד ח"ב סימן מג) שהוסיף על זה דמצד איזה פעמים שאינו משקר אינו מספיק, שיש לתלות שהיה לו איזה טעם שלא לשקר בפעמים ההם, ואולי היה זה ככוונה כדי שיחזיקוהו לאינו משקר ויסמכו עליו, שידיעת בני העיר את האיש ההוא לאינו משקר ודאי לא שייך שידעו בידיעה ברורה כראיה ממש... אבל כשיזדמן שאין לו צורך להגיד האמת אפשר שישקר כגון שיחסר לו בשר כשר יתן להלוקחים בשר נבלה בידעו שיסמכו עליו ולא יחקרו אחריו, וכבר יודע הרבה מעשים באנשים שהחזיקום לנאמנים ולבסוף נודע שמכרו בשר נבלה. ולכך זה הא חזקה לומר על מי שאינו משקר מצד טבעו בלא יראה מהשי"ת שגם עתה לא משקר ודאי לא שייך, כי הרבה פעמים משנה האדם את טבעו בעצמו ובהשפעת אחרים ומצד תאות אחרות, ורק כסתם ישראל שיש לו חזקת צדקות הוא חזקה שאף נגד תאות אחרות לא יעבור איסורין, ואף בחשוד לעבור על איסור קל נשאר בחזקתו לדרב חמור שלא יעבור מצד יראת ה'... אבל בלא יראה ורק משום שטבעו כך ודאי לא שייך חזקה על זה ולא סגי הידיעה מזמן רחוק, אלא רק באב את בנו ואיש את אשתו שהידיעה היא תמידית ומטעם זה גם שם (בתשובה הנ"ל) לא אמרתי להתיר אלא לאנשים חלושים ובשעת הדחק, משום דאולי ידיעתו היא מזמן שיש לתרש שהותלף טבעה, עיי"ש.